

SAT-2G.509-1-ESIR-LC-07

An Attempt at a Culturematic Corpus Analysis of English, French and Bulgarian Proverbs with the Positive Cultureme 'money (+)' –

Meryal Sabrieva

Опит за лингвокултурологичен анализ на английски, френски и английски паремии с положителната културама 'парите (+)'

Мерял Сабриева

An Attempt at a Culturematic Corpus Analysis of English, French and Bulgarian Proverbs with the Positive Cultureme 'money (+)': This paper presents a linguocultural study of Bulgarian, French and English proverbs with the positive cultureme 'money (+)'. The method applied is the linguocultural approach. All of the 128 proverbs are selected from contemporary Bulgarian, French and English dictionaries of proverbs. The results show that the proverbs with the cultureme 'money (+)' are not equally distributed in English, French and Bulgarian: their number in Bulgarian is the highest.

Key words: English Proverbs, French Proverbs, Bulgarian Proverbs, Cultureme, Lingvoculturology, Culturematic Analysis.

ВЪВЕДЕНИЕ

Етимологично думата за пари произхожда от турската дума *para*, която е от персийската پاره, *pâre*. Парите са веществени или мислени средства, давани и приемани за плащане на стоки или услуги, или за разплащане по дълг в даден обществено-икономически контекст [4][7]. Макар и исторически парите да са имали различни материални носители, те са изпълнявали няколко основни функции, които разкриват икономическото им съдържание – служат като средство за размяна, разменна единица и запас от стойност (средство за натрупване) [1][2][11].

Това накратко обяснява наличието на културематичните гнезда за парите с положителен и отрицателен знак, заемащи голяма част от едно по-обширно лингвокултурологично изследване на английски, френски и български паремии на тема *добро* и *зло*. В този доклад се спираме само на положителната културама 'парите (+)', без да включваме други сродни по смисъл паремии с положителни културеми, като благоденствието, успеха, просперитета, богатството и др. въпреки че в голяма степен аксиологическите им стойности се препокриват.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В настоящата работа няма да се фокусираме към това да търсим някакви прилики, т.е. няма да определяме еквиваленти и аналози между паремиите от трите езика, което означава, че няма да ни интересува тяхното буквално значение, образност и метафоричност, а единствено културемата и посланието, което носят. Целта на настоящата работа е опит да се извърши едно малко съпоставително изследване на английски, френски и български паремии, носители на положителната културама 'парите (+)', чрез „установяване на **семантичната плътност** (брой и разработеност) на предаваните чрез паремиите **културни същности (културеми)** и **послания**“ [14], като „**по-голямата семантична плътност на дадена културама е знак за нейната значимост за изследваната култура**“ [15].

Паремиологичният материал, използван в настоящата работа, както вече споменахме, е част от един по-голям корпус на тема *добро* и *зло*, като източниците за сформирането му са следните съвременни паремиологични

сборници: *The Facts on File Dictionary of Proverbs* [3]; *Oxford Concise Dictionary of Proverbs* [6]; *Dictionnaire des proverbes et dictions* [5], *Български паремии за присмех и похвала* [12] и *Български пословици и поговорки* [18].

Използваният метод е лингвокултурологичният подход с приложение на културематичния анализ [9][10]. Културемата е „термин от лингвокултурологията, с който обозначаваме **вербализираните положителни и отрицателни същности, съхранявани в прецедентните текстове на дадена лингвокултура**“ [16].

От корпуса може да се проследи, че не всички паремии съдържат думата *пара* или *пари*, въпреки че идеята за парите може имплицитно да присъства. Причината за това е, че културемата не винаги съвпада с буквалното значение на паремията; като културна същност тя е носител на смисъла, вложен в нея. Извеждането на културемите и посланията става, като се задават въпроси към съдържанието на паремииите за уточняване на смисъла: какво тази паремия ни съветва да правим/да не правим; кое е положителното/отрицателното, доброто/злото в нея; какво критикува, порицава или утвърждава и др.

В приложението е посочен буквален превод на английските и френски, тъй като паремийното изречение представлява тялото на паремията, а то е първата „врата“ към нейния смисъл. “[Б]уквалното значение на паремията, [...] е също толкова важно, колкото нейният смисъл (Търнър 1995)” [8].

Първата група паремии са от английски език. Техният брой е: 31. Освен многото варианти, някои от пословиците и поговорките имат и такива, които са с противоположно значение. Варианти са напр. паремииите *A heavy purse makes a light heart* и *A light purse makes a heavy heart*, докато изреченията *Money can't buy happiness* и *Much coin, much care* са със сроден смисъл, без да са синоними. Вариантите, синонимите и паремииите с близък смисъл са включени като отделни единици, тъй като вариативността, синонимията и близостта на смисъла също са знак за културна значимост на този смисъл, заедно с честотността на паремията и останалите белези на висока семантична плътност. За нас „[б]роят пословици (семантичната плътност) е показател за значимостта на дадена култура, а мястото ѝ в честотния списък – за мястото ѝ в системата от ценности на дадената лингвокултура“ [17].

Най-интересната част на паремииите са техните послания, т.е., съвета или предупреждението, които отправят. Например паремията *Both poverty and prosperity come from spending money – prosperity from spending it wisely* ни напомня за последствията от неразумното харчене. Изречението *Never marry for money, but marry where money is* ни съветва да не встъпваме в брак единствено по емоционални подбуди, а да помислим и за финансовата страна на съвместното съжителство. Някои от посланията се повтарят в различните езици. Например паремията *He that has a full purse never wanted a friend* има аналог в българския език – *Ври ли ти гърнето, имаш и приятели* и отчасти в *Заможен мъж мъка не знае*.

Следващата група паремии са от френски език. Те са 30 на брой. Интересен е фактът, че само 8 от тях са с френски произход; останалите 22 са навлезли във френския език от немските диалекти, немски, испански, английски, скандинавски, датски, шведски, украински, беларуски, литовски, арменски, персийски, финландски, езика на баските, японски, китайски и арабски. Този факт може да получи своята културологична интерпретация в друго бъдещо изследване.

Интересен факт е, че думата за *пари* и *сребро* във френския език са идентични – *l'argent*. Това може да се обясни исторически със сеченето на монети от благородни метали, откъдето думата е продължила да съществува в езика с две различни значения. Пример за такава взаимозаменяемост на значенията имаме и в българската паремия *Дето среброто, там и доброто*.

В работата върху корпуса се натъкнахме на множество затруднения при експлицирането на смисъла на френските паремии, поради факта, че няма традиция във френската паремиология пословиците и поговорките да бъдат записвани в паремиологичните сборници със своите значения. Това липсващо обяснение към тях поставя някои въпросителни към правилното разбиране на съдържанието на паремията и нейното дълбинно значение.

Първата от тях, *L'argent n'a point d'odeur*, има еквивалент на български език *Парите не миришат* и в английски език – *Money has no smell*. Паремията се използва като оправдание, когато някой е спечелил нещо по начин, от който се чувства неудобно.

Други интересни паремии са: *Monnaie fait tout* (Парата прави всичко), *Qui a de l'argent a des pirouettes* (Който има пари, има пируети, т.е. може да задоволи всеки свой каприз), *L'argent ne reste pas dans la main de la personne qui sue* (Парите остават в ръката на човек, който се поти, т.е. много се труди), *La bourse ouvre la bouche* (Кесията отваря вратата), *Beauté est puissance, argent est toute-puissance*.

Една хумористична паремия, навлязла във френски от арабски език, е *Lorsque la porte de l'amour est fermée, passe par celle de l'or* – букв. „Когато вратата на любовта е затворена, минете през тази на златото“. Тя ни съветва ако не срещнем любовта в живота си, да встъпим в брак по финансови интереси.

Последната група паремии са от български език – техният брой е 67. Те се отличават със своята специфична образност и метафоричност, често свързани с ежедневието на нашия народ напр. *Сяка работа с пари са свършва; Парите баща, парите майка; Парица, силна царица; Имаш пара, имаш хара; Златен ключ желязна врата отваря; Парити дават ум; Парити и змията излъгват; Парите на едни зимат ума, а други учат на ум и др.*

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От изведените резултати може да сравним единствено абсолютната семантична плътност на положителната културама 'парите (+)' в трите лингвокултури. Разпределението в скалата на културемите показва, че най-висока абсолютна семантична плътност имат културемите в българския език – 67, следвани с почти еднакви бройки в английски – 31 и във френски – 30. Тези стойности могат да се тълкуват като косвен индикатор, че значението и ролята на парите, т.е. материалните блага, в живота на българската лингвокултурна личност е сравнително по-голяма в сравнение с английската и френската.

Системата на езика в съчетание с културата, разкрита в смислите на тези прецедентни текстове, е най-подходящата основа за правенето на изводи при лингвокултурните изследвания, т.е. само системата на езика не е достатъчно надеждна основа. В лингвокултурологията езикът се разглежда като система, функционираща в определен културен контекст, т.е. фокусът е върху прецедентните текстове, техният смисъл и тяхната аксиологическа маркираност.

Настоящата разработка представлява пилотно изследване, в което съотношенията се базират на представителна извадка, тъй като самите паремиографски източници са представителни. Тези съотношения не отразяват

действителните съотношения на съответната тематична група паремии в трите лингвокултури. Освен това, може би в момента се появяват нови паремии на тема *парите*, които ще променят числовите стойности. Работата следователно е подстъп към едно пълно изследване, което би отчело всички източници, плюс новите паремии. В тази разработка броят на паремиите служи само като ориентир. Освен това, би следвало да се разгледат също библейските паремии и тези с отрицателни културемии, като *богатството* (-), *имането* (-), *благосъстоянието* (-) и др. При подобно пълно и системно изследване, ще възникнат нови данни, от които могат да се направят различни изводи.

Когато се правят изводи, не трябва да се изкушаваме от стремежа към универсалност. Важно е да се проследи смисълът на всяка паремия във времето и мястото, когато се е появила, както и нейната връзка с конкретните обществени слоеве, които характеризира – още едно доказателство, че паремиите на даден език са система. Това означава, че смислите им трябва да се разглеждат в съотношение с другите смисли, като при това се вземат предвид и различните аскиологически стойности.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Greco, T. H. *Money: Understanding and Creating Alternatives to Legal Tender*. White River Junction: Chelsea Green Publishing, 2001. ISBN 1-890132-37-3.
- [2] Mankiw, N. Gregory. *Macroeconomics*. New York: Worth Publishers, 2007. ISBN 0-7167-6213-7, с. 22-32.
- [3] Manser, M. H. *The Facts on File Dictionary of Proverbs*. Second edition. 513. New York: Facts On File, 2002, 2007.
- [4] Mishkin, Frederic S. *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets (Alternate Edition)*. Boston: Addison Wesley, 2007. ISBN 0-321-42177-9, с. 8.
- [5] Montreynaud F., A. Pierron, F. Suzzoni. *Dictionnaire des proverbes et dictons*. Paris: Le Robert, 2012.
- [6] *Oxford Concise Dictionary of Proverbs*. Oxford University Press, 2003.
- [7] Smithin, J. *What Is Money?* Routledge, 2002, с. 47.
- [8] Turner, N. E. *The Role of Literal Meaning in Proverb Comprehension*. Diss. University of Western Ontario, 1995. 294 pp. – <http://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=3511&context=digitizedtheses> (дата на достъп: 2.02.2016). Цит. в: Петрова, Р. *Аксиосфера на американизма. Лингвокултурно изследване на паремии*. Дисертация за присъждане на научната степен "доктор на науките". Русе, РУ, 2016, с. 465, с. 70.
- [9] За културематичния анализ вж.: Петрова, Румяна. *Лингвокултурологично съпоставително изследване на английски и български пословици*. Дисертация. София, БАН – Институт за български език, 2006; също и в: *Лингвокултурология (Linguistic Culturology)* – <http://lingvocult.uni-ruse.bg>. Вж. още и студията „Мъдростта през погледа на съвременни англоезични изследователи (опит за културематичен анализ).“ – В: *Научни трудове на Русенски университет*. Том 46, серия 5, Европеистика. Русе: Издателски център при РУ, 2007, с. 133-144.
- [10] За същността на културемата и приложението ѝ вж.: Petrova, Roumyana, "Language and Culture. One Step Further in the Search for Common Ground. A Study of Modern English Proverbs". – In: *Europe: from East to West*. Varna: PIC, 1996, pp. 237–248; Petrova, Roumyana. "Gender Aspects of English Proverbs". – In: *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship*, (19) 2002, pp. 337–348; Petrova, Roumyana. "A Contrastive Approach to Studying English and Bulgarian

Proverbs about Knowledge as Cultural Texts. – In: *Proceedings of the Fifth Fulbright Conference, Sofia, May 16–18, 2002*. © Bulgarian-American Commission for Educational Exchange. Sofia, 2002, pp. 277–287.

[11] Младенов, М. *Пари, банки, кредит*. Princeps, 1998, с. 21.

[12] Петрова, Румяна. *Български паремии за присмех и похвала. Лингвокултурно изследване (скала на културемите)*. Русе: Издателски център на РУ, 2013, с. 169-170.

[13] Пак там, с. 21.

[14] Пак там, с. 35.

[15] Пак там, с. 35.

[16] Пак там, с. 36.

[17] Петрова, Румяна. Културемата – единица за лингвокултурологични съпоставително изследвания (върху материал от английски и български пословици). – В: *В огледалния свят на езика и културата*. Р. Русев и др., ред. Русе, Издателство „Лени–Ан“, 2007, стр. 9 - 28, ISBN 978-954-8190-54-1, с. 16.

[18] Стойкова, Стефана. *Български пословици и поговорки*. Предговор, подбор и тематично-систематична подредба Стефана Стойкова. София: Колибри, 2007.

[19] Стойкова, Стефана. *Български пословици и поговорки*. Предговор, подбор и тематично-систематична подредба Стефана Стойкова. София: Колибри, 2007, с. 171.

ПРИЛОЖЕНИЕ:

СПИСЪК НА АНГЛИЙСКИТЕ, ФРЕНСКИТЕ И БЪЛГАРСКИТЕ ПАРЕМИИ, ИЗПОЛЗВАНИ В КУЛТУРЕМАТИЧНИЯ АНАЛИЗ (С ПРИЛОЖЕН ПРЕВОД КЪМ АНГЛИЙСКИТЕ И ФРЕНСКИТЕ ПАРЕМИИ)

English proverbs

1. Both poverty and prosperity come from spending money – prosperity from spending it wisely (И благополучието, и бедността идват от харченето на пари – благополучието от умното харчене).
2. Never marry for money, but marry where money is (Никога не се жени за пари, но се жени там, където има пари).
3. Don't marry for money, but don't marry without money (Не се жени за пари, но не жени и без пари).
4. A man without money is like a ship without sails. (Dutch proverb) (Човек/мъж без пари е като кораб без платна).
5. Money is power (Парите са сила, мощ и власт).
6. A heavy purse makes a light heart (Тежката кесия прави сърцето леко).
7. A light purse makes a heavy heart (Леката кесия прави сърцето тежко).
8. Money has no smell (Парите не миришат).
9. Money talks (Парите говорят).
10. A golden key can open any door (Златен ключ всяка врата отваря).
11. Money makes a man (Парите правят човека).
12. Money makes the mare go (Парите карат кобилата да върви).
13. Money makes the mare to go (Парите карат кобилата да върви).
14. Money makes the world go round (Парите въртят свмета).
15. He that has a full purse never wanted a friend (Който има пари, никога не остава без приятел).
16. Money is power; money makes a man (Парите са сила, парите правят човека).

17. The rich get richer and the poor get poorer (Богатият става по-богат, а бедният – по-беден).
18. The rich man has his ice in the summer and the poor man gets his in the winter (Богатият има лед през лятото, а бедният – през зимата).
19. Wealth makes many friends (Богатството прави много приятели).
20. Another day, another dollar (Още един ден, още един долар).
21. A new day, a new dollar (Нов ден, нов долар).
22. Penny wise and pound foolish (Пенито прави човека по-мъдър, а паунда да оглупее).
23. Take care of the pence and the pounds will take care of themselves (Погрижете се на пенито, а паундите сами ще се погрижат за себе си).
24. Take care of the pennies and the dollars will take care of themselves (Погрижете се на пенитата, а доларите сами ще се погрижат за себе си).
25. Look after the pennies and the dollars will look after themselves (Грижете се на пенитата, а доларите сами ще се грижат за себе си).
26. A penny saved is a penny earned (Едно спестено пени е спечелено пени).
27. It takes money to make money (Необходими са пари, за да правят пари).
28. Money begets money (Парите раждат пари).
29. Money makes money (Парите правят пари).
30. Money gets money (Парите добиват пари).
31. Money loves company (Парите обичат компания).

French proverbs

1. L'argent n'a point d'odeur (Парите не миришат).
2. Argent comptant porte médecine (*см.вар.: Argent porte médecine à l'estomac et poitrine*) (Пари в брой крепят медицината).
3. Pas d'argent, pas de Suisses (XVIe в.) Намеква за измяната на швейцарските наемници по време на експедицията на Милано през 1522. Ст. вар.: À point d'argent, point de varlet [valet]. Галийска поговорка, XVe в.) (Няма пари, няма Швейцария).
4. Monnaie fait tout (Парата прави всичко).
5. Qui a de l'argent a des pirouettes (Който има пари, има пируети, т.е. може да задоволи всеки свой каприз).
6. L'argent ne reste pas dans la main de la personne qui sue (Martinique) (Парите остават в ръката на човек, който се поти, т.е. много се труди).
7. La bourse ouvre la bouche (Кесията отваря вратата).
8. Avec le florin, la langue et le latin, par tout l'univers on trouve son chemin (С флорина, езика и латинския, през цялата вселена човек намира своя път. Флорина е стара флорентинска златна монета. Стар и красив пример за европейско валутно и езиково единство).
9. Beauté est puissance, argent est toute-puissance (dialectes germaniques) (Красотата е сила, парите са всемогъщество).
10. L'argent aplanit les montagnes et traverse les mers (espagnol) (Парите премахват планини и пресичат морета).
11. L'amour peut beaucoup, l'argent peut tout (espagnol) (Любовта може много, парите могат всичко).
12. Tout se paie avec de l'argent, l'amour ne se paie qu'avec l'amour (espagnol) (Всичко се плаща с пари, любовта се плаща само с любов).

13. Ce que l'argent a défait, l'argent le refait (anglais) (Това, което парите са развалили, парите го поправят).
14. Dieu règne au ciel, et l'argent sur la terre (allemands) (Бог властва на небето, а парите на земята).
15. Un homme sans argent est un bateau sans voile (scandinaves) (Човек без пари е кораб без платна).
16. L'argent est plus éloquent que dix orateurs du Parlement (danois) (Парите са по-красноречиви от десет оратора в Парламента).
17. Une main pleine d'argent est plus forte que deux mains pleines de vérité (suédois) (Една ръка пълна със злато е по-силна от две пълни с истина).
18. Devant mules chargées d'or, tout château ouvre ses portes (ukrainiens, biélorusses) (Пред мулета, натоварени със злато, всеки замък отваря вратите си).
19. La vérité est forte, mais l'argent est plus fort encore (ukrainiens, biélorusses) (Истината е силна, но парите са още по-силни).
20. Qui a un rouble a de l'esprit, et pas de rouble pas d'esprit (ukrainiens, biélorusses) (Който има една рубла, има дух, а без рубла няма дух).
21. Le filet pour l'oiseau, l'argent pour l'homme (ukrainiens, biélorusses) (Филето за птицата, парите за човека).
22. Même le ciel a une porte qu'une clef d'or ouvre (lituanien) (Дори небето има една врата, която един златен ключ отваря).
23. En haut Dieu, en bas l'argent (arménien) (Горе Бог, долу парите).
24. L'or posé sur l'acier ramollit ce dernier (persans) (Златото поставено на стомана омекотява последното).
25. Avec une bourse au cou, personne n'est pendu (finnois) (С кесия на врата, никой не е изгубен).
26. Un marteau d'argent rompt des portes de fer (basques) (Сребърен чук разбива железни врати).
27. L'argent n'a pas d'oreille, mais il entend; il n'a pas de jambes, mais il galope (japonais) (Парите нямат уши, но чуват; нямат крака, но препускат).
28. Avec de l'argent, on fait parler les morts ; sans argent, on ne peut pas faire taire les muets (chinois) (С пари човек може да накара да проговорят мъртъвците; без пари човек не може да накара немите да замълчат).
29. Il n'est métal si dur que le feu n'amollisse, ni affaire si mauvaise que l'argent n'accommode (chinois) (Няма толкова твърд метал, който огънят да не разтопи, нито толкова лоша спогодба, която парите да не уредят).
30. Lorsque la porte de l'amour est fermée, passe par celle de l'or (arabe) (Когато вратата на любовта е затворена, минете през тази на златото).

Български паремии

1. Заможен мъж мъка не знае.
2. Слънцето и богатството дори и слепаца осветляват.
3. От много глава не боли.
4. От имане глава не боли..
5. Къща от имот са не съсипва.
6. Къща от имот се не съсипва.
7. Имане е по-хубаво от нямаване.
8. Много стока къща не съсипва.
9. Пълното гърне да ма развали, а не празното.
10. Пълното гърне да ме развали, не празното.

11. Воденичка – сребърна паричка.
12. Ако имаш пари, всеки те иска за татко.
13. Ври ли ти гърнето, имаш и приятели.
14. Имаш ли парички, обичат те всички.
15. Имаш ли хляб, кучета много.
16. Парата върти света, а правдата небето.
17. Без пари челяк и Богу не е драг.
18. С пари при Бога, без пари в гроба.
19. Без пара и в гроб не те турят.
20. Без пари ни в рай, ни в пъкъл те прибират.
21. С пари – в рая, без пари – накрая.
22. Има пари – „Христос възкресе!“, няма пари – „Смертию смерт!“.
23. Парица – душица.
24. Парити са по-мили от всичко.
25. Парити са драги и в съдрана кесия.
26. Парите и в съдрана кесия са драги.
27. Парити са не бранят и дважд да ги броиш.
28. Парити и змията излъгват.
29. От чума парити не мрат.
30. Парите от чумата не мрат.
31. Парица боклучец, без нея ни в лучец.
32. Парица – боклучец, без нея ни в лучец.
33. Да съм сиромах, ала да си имам парички.
34. Парицата грош ражда.
35. Сяка работа с пари са свършва.
36. Златен ключ желязна врата отваря. – Парите всичко правят.
37. Парите вършат работа.
38. Парите баща, парите майка.
39. Парица, силна царица.
40. Парица – силна царица.
41. Имаш пара, имаш хара.
42. Имаш ли грош и грош, имаш език.
43. Пазѝ бели пари за черни дни.
44. Парите се държат за чер ден.
45. Бели пари за черни дни.
46. Дето среброто, там и доброто.
47. Познавам доброто, ама не ми стига среброто.
48. Имаш ли златце, имаш и добро сърце.
49. Без грош навсякъде си лош.
50. Като си без грош, вред щеш да си лош.
51. Парити силно звечат и далеч ся чуват.
52. Парите силно звечат и далеч се чуват.
53. Парите силно звънят и далеч се чуват.
54. Парите силно дрънчат и далеч се чуват.
55. Парите са от топа по-силни.
56. Пари при пари отиват.
57. Парите при пари отиват.
58. Парити дават ум.
59. Парите на едни зимат ума, а други учат на ум.
60. Парите на едни вземат ума, а други учат на ум.

61. Без пари здраве – готова болест.
62. Човек без пари – като магаре без самар.
63. Бея е човек пари да има, бея е и да няма.
64. На парите добро утро, на парите добър вечер.
65. Без пари не върви.
66. Да ти ритам торба с грошове – на Стамбол ги има с кошове. – „Т.е. не пренебрегвай това, което имаш сега, с надежда за нещо повече в бъдеще, защото може да останеш излъган.“ [19]
67. Срека у врека, пари у торба.

За контакти:

Мерял Сабриева, докторант към катедра “Европеистика и международни отношения”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, e-mail: msabrieva@uni-ruse.bg

Консултант:

Доц. д.н. Румяна Петрова, Катедра “Европеистика и международни отношения”, Русенски университет “Ангел Кънчев”,
тел.: 082-888 811, e-mail: roumyana.petrova@yahoo.com